

TUTKIMUSSELOSTEET JA KOMMENTIT

ILMARI SUSILUOTO ja ERKKI BERNDTSON

KOTIMAISTA POLITOLOGIAA: VALTIO-OPIN TOISET NEUVOTTELU-
PÄIVÄT HELSINGISSÄ 9—10. 1. 1970

Yleisen valtio-opin toiset neuvottelupäivät pidettiin Helsingissä viime tammi-kuun 9—10 päivinä. Neuvottelupäiville osallistui arviolta viitisenkymmentä henkilöä eri yliopistokaupungeista. Näiden joukossa oli professoreita, tutkijoita ja jopa muutama opiskelijakin. Jos vertaamme näitä neuvottelupäiviä esim. sosiologien vastaaviin tilaisuuksiin, niin osanottajien koostumuksen suhteen on havaittavissa huomattavia eroja. Viimeisillä sosiologi-päivillä noin kahdestasadasta osanottajasta nimittäin yli puolet oli opiskelijoita. Joko valtio-opin opiskelijat eivät ole kiinnostuneita tieteenalastaan eivätkä ole sisäistäneet sen »normeja» tai sitten nämä normit on pyhitetty vain tietyille etuoikeutetulle sisäryhmälle. Tällainen tilanne on tieteellisen jälkikasvun ja valtio-opin tulevaisuuden kannalta allekirjoittaneiden näkemyksen mukaan varsin valitettava. Seuraavilla neuvottelupäivillä olisikin syytä kiinnittää »eliitin rekrytoimiseen» hieman enemmän huomiota.

Kun ensimmäisillä neuvottelupäivillä enimmäkseen käsiteltiin valtio-opin opetus- ja tutkimustyön organisatorisia ongelmia ja valtio-oppineiden työmarkkinatilannetta (4 esitelmää 7:stä, kts. POLITIIKKA 1—2/1969) niin toisilla neuvottelupäivillä keskityttiin jo valtio-opin suhteisiin lähitieteisiin (4 esitelmää 7:stä) ja yleensä valtio-opin kartoitukseen tieteenä. Vain yksi esitys käsitteli valtio-opin opetukseen ja tutkimukseen liittyviä ongelmia (VTL Kalela). Alustukset olivat seuraavat:

- Jaakko Kalela: Näkökohtia valtio-opin liseniaattiseminaarilaisista
- Olavi Borg: Valtio-opin uudet tutkimusalat
- Kaarle Nordenstreng: Kommunikaatio-opin lähestymistavoista
- Lauri Rossi: Yhteiskuntatieteellisten ennustusten mahdottomuudesta
- Antero Jyränki: Valtio-oppi ja oikeustiede
- Lauri Hyvämäki: Valtio-oppi ja historia
- Jaakko Blomberg: Valtio-oppi ja filosofia

Seuraava esitys on kriittinen arvio toisaalta valtio-opin neuvottelupäivillä pidetyistä tärkeimmistä esityksistä sekä toisaalta myös itse neuvottelupäivistä.

Politologian tarkastelu on loogista aloittaa politiikan määrittelystä ja sitten siirtyä varsinaisiin metodologisiin ongelmiin (lähinnä selittäminen ja ennustaminen). Tarkastelemmekin ensin maist. *Blombergin* esitelmää ja sen jälkeen dos. *Hyvämäen* ja lis. *Rossin* esitelmiä. Esitysten tarkastelun päätämme luomalla katsauksen suomalaisen valtio-opin tilaan prof. *Borgin* ajatusten perusteella.

Artikkelin päättää lyhyt ehdotus valtio-opin seuraavien neuvottelupäivien järjestelykysymyksistä, joihin on syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota, jos neuvottelupäivien tarkoituksena katsotaan olevan muunkin kuin Valtiotieteellisen yhdistyksen liikojen varojen kuluttamisen.

Tutkivatko politologit politiikkaa

Politologia on määritelty mm. systemaattiseksi ja realistiseksi politiikan tutkimukseksi. Kuitenkin suomalaisista politiikan tutkijoista hyvin harvat ovat paneutuneet tieteenalansa metodologisiin ongelmiin ja kysyneet, mitä käsitteet realistinen ja systemaattinen todella tarkoittavat tai miten politiikka määritellään. VTM Jaakko Blombergin esitys filosofian ja politologian suhteista kosketteli lähinnä viimeksi mainittua kysymystä. Blomberg aloitti esityksensä toteamalla, että »politiikan tutkimuksen empiirisenä tieteenä tulisi perustua johonkin käsitykseen siitä, mitä valtio ja politiikka sekä niihin liittyvät käsitteet merkitsevät.» Tähän kysymykseen hän vastasi *Rousseaun*, *Hegelin* ja *Marxin* ajatusten pohjalta. Sen sijaan niihin implikaatioihin, mitä tällainen politiikan määrittely aiheuttaisi empiiriselle tutkimukselle, hän ei valitettavasti paljontakaan puuttunut. Lienee kuitenkin selvää, etteivät politologimme juuri tutki politiikkaa Blombergin tarkoittamassa mielessä. Pikemminkin suomalaisten politologien lähtökohtana ovat sellaiset teoreetikot kuin *Machiavelli*, *Weber* ja *Mosca*. Jaon yksityiseto-yhteiseto (kansalais-yhteiskunta ja valtio) tilalla on valta-analyysi ja jako eliitteihin ja massaan. Näillä kahdella »traditiolla» on ilmeisesti kuitenkin ollut oma vaikutuksensa siihen, mihin empiirinen politiikan tutkimus on suuntautunut ja miten politiikkaa tutkivan tieteen substanssi käsitetään.

Länsimaisessa politologiassa on usein ajateltu, että todella on olemassa erilaisia inhimillisen käyttäytymisen muotoja, kuten taloudellista, sosiaalista ja poliittista käyttäytymistä, joita voidaan tutkia erillään toisistaan kemian ja fysiikan tapaan. Blomberg taas päätyi alustuksessaan siihen, että »politiikan tutkimuksen tulisi pitää kohteenaan käyttäytymistä yleensä ja tutkia sen poliittista aspektia». Ilmeisesti politologien tulisi tällöin tutkia ei ainoastaan eduskuntaa tai vaalikäyttäytymistä, vaan esim. talouselämän poliittisia piirteitä tai perheen poliittista aspektia.

Politiikan tutkimuksen ala ja politiikka-käsitteen määrittely ovat tulleet entistä ajankohtaisemmiksi empiirisen politiikan tutkimuksen jatkuvasti ja summittaisesti eriytyessä ja tunkeutuessa muiden yhteiskuntatieteiden perinteellisimmille alueille (poliittinen sosialisatio, organisaatiotutkimus jne.). Politologian asema yhteiskuntatieteiden kentässä on täten hämärtynyt. Tilannetta on vaikeuttanut vielä se, että valtio-oppineet eivät ole kiinnittäneet tarpeellista huomiota näihin politiikan tutkimuksen peruslähtökohtien tarkasteluun. Politologiallemme on ehkä kuvaavaa, että esim. professori Erik Allardtin varsin haastaviin argumentteihin politologian, politiikan sosiologian ja sosiologian suhteista (*Statskunskap och sosiologi*, POLITIIKKA 3/1968) ei kukaan maineikas valtio-oppinut ole vastannut tai ottanut kantaa. Näin siitäkin huolimatta että monia heistä Allardtin terminologialla voitaisiin kutsua sosiologeiksi! Nähtäväksi jää vastataanko Blombergin haasteeseen.

The historian's way of life

Dosentti Lauri Hyvämäen esitys tarkasteli valtio-opin ja historian suhteita lähinnä seuraavien aspektien suhteen: 1) historiassa ja valtio-opissa käytettyjä menetelmiä sekä näiden tieteiden yhteistyötä käytännön tutkimuksissa ja 2) historian ja valtio-opin erilaisia tehtäviä erityisesti selitysproblematiikan suhteen.

Menetelmistä puhuessaan Hyvämällä oli tarjottavanaan sekä vanhaa että uutta. Vanhaa oli ainakin näkemys, että »elävät ihmiset ovat sängen huonoja lähteitä». Voidaanko tällaisen vakaumuksen tueksi esittää muita argumentteja kuin, että kuolleet eivät ymmärrettävistä syistä voi osoittaa historioitsijoiden analyysia virheellisiksi? Historiantutkijoiden odotellessa vielä elossa olevien »merkkihenkilöidemme» kuolemaa, kehottaisimme valtio-oppineita, sosiologeja ja psykologeja näiden henkilöiden entistä intensiivisempään tutkimukseen kaikin mahdollisin menetelmin haastattelututkimuksesta ja psykoanalyysistä aina simulaatioon saakka!

Toisaalta Hyvämäki esitteli vakuuttavaan tapaan historiassa viime vuosina tapahtunutta menetelmällistä kehitystä faktorianalyysistä ja käsiteanalyysistä aina ATK:n sovellutuksiin. Epäilemättä yhdenvertaistuminen menetelmien suhteen on omiaan parantamaan politologian ja historian kommunikaatiomahdollisuuksia. Yhteistyötä ei kuitenkaan vain ole syntynyt, vaikka valtio-oppineet ja historioitsijat voisivat täydentää toistensa näkemyksiä ja johtopäätöksiä (vrt. edellä kuolleiden ja elävien »lähteiden» problematiikka). Kummankin tieteen harrastajat näkevät toisensa vain tieteellisinä apureinaan, jotka voivat olla oivallisia faktojen kerääjiä tai vaihtoehtoisesti hypoteesien keksijöitä, mutta ei paljon muuta. Hedelmällinen poikkitieteellinen tutkimus edellyttää tämän kaltaisten vanhentuneiden tieteellisten normien romuttamista

ja kuten Hyvämäkikin totesi konkreettisia tutkimustehtäviä, jotta päästäisiin »team-työhön». Mutta tämän lisäksi tarvitaan vakavaa metodologista pohdiskelua.

Hyvämäki totesi esityksessään, että yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen »ammattitehtävänä on paitsi faktojen kerääminen myös niiden perusteella tapahtuva yleisten lauseitten johtelu ja teorian muodostaminen». Historian tutkimuksen tavoite on hänen mukaansa olennaisesti toinen: »Historian tutkimuksen tavoite on tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottujen menneisyyden tapahtumakokonaisuuksien selvittäminen.» Näitä tapahtumakokonaisuuksia tutkiessaan historioitsija voi tietenkin käyttää yhteiskuntatieteellisiä lauseita »apuvälineinä» tehdessään omia hypoteesejaan, joita sitten pyrkii lähteitten avulla testaamaan. »Niillä yleisillä lauseilla, joita historioitsija käyttää, joihin hän turvautuu, on siis todennettuainakin aina vain rajoitettu alue», Hyvämäki totesi. Hänen näkemyksiinsä voidaan kuitenkin kohdistaa melkoista metodologista kritiikkiä ja tiettyjä täsmennysvaatimuksia.

Ensinnäkin Hyvämäen kanta yhteiskuntatieteen »ammattitehtävästä» on hieman erikoinen. Teorianmuodostukseen päästään toki ilman liiallista faktojen keräilyä deduktion kautta emmekä suinkaan voi sanoa: faktojen keräily + induktiivinen päättely = Yhteiskuntatiede. Toiseksi itse termi »ammattitehtävä» on kovin epäselvä. Mikä on tieteen tehtävä, mikä sen ammattitehtävä? Tarkoitetaanko tällä sitä, mitä ns. tiedemiehet itse asiassa tekevät vai mitä heidän pitäisi tehdä? Voimmeko »tieteellisesti» tarkastella tieteen tehtäviä vai täytyykö meidän astua tieteen »ulkopuolelle» arvojen maailmaan vastausta antaessamme? Mutta vaikka alustavasti hyväksyisimme Hyvämäen historian ja valtio-opin tehtävien määrittelyt, niin voimme silti tarkastella, ovatko teorianmuodostus ja ajallisesti ja paikallisesti rajoitettujen tapahtumakokonaisuuksien selvittäminen toisilleen vastakohtaisia.

Ajallisesti ja paikallisesti rajoitetut tutkimuskohteet eivät varmaankaan sinällään voi erottaa yhteiskuntatieteitä historiasta. Ovathan kummatkin tieteet tutkineet eripituisia ajanjaksoja päivistä vuosisatoihin ja aluedimensiollakin on liikuttu sosiologien ja historioitsijoiden kylätutkimuksista aina politologien ja »generalisoivien» historioitsijoiden (esim. Arnold *Toynbee*) maailmananalyysiin asti. Tämän vuoksi on ihmeteltävää se yleinen harhaluulo, että yhteiskuntatieteiden katsotaan tutkivan nykyisyyttä ja historian nimensä mukaan menneisyyttä. Tätä harhaluuloa on vahvistanut sosiologien ja politologien pitäytyminen melko tiukasti oman ajan ilmiöiden tutkimisessa. Mutta onko olemassa mitään loogisia tai periaatteellisia syitä siihen, että yhteiskuntatieteet eivät voisi tutkia menneisyyttä siinä missä historiakin? Tuskinpa. Muistakaamme vain sellaisten klassikkojen kuin Gaetano Moscan tai Max Weberin teokset ja vaikkapa kaksi viimeaikaista analyysiä, S. N. *Eisenstadtin* »The Political Systems of Empires» ja Barrington *Moore Jr:n* »Social Origins of Dictatorship and Democracy». Toisaalta Hyvämäki oli

varmasti oikeassa todetessaan, että »politologia ei vielä ole pystynyt esittämään sellaisia yleistyksiä, sellaisia malleja, jotka kattaisivat tietyt ilmiöt kautta vuosituhansien kaikissa historiallisesti tunnetuissa valtakunnissa ja kulttuuri-
piireissä». Tällaisia laajoja näkymiä vasten tulevat eräät politologian yleistyks² oikeaan valoonsa (naiset äänestävät hieman passiivisemmin kuin miehet USA:ssa vuonna x) ja tieteeemme »kvasiuniversaalisuus» selväksi. Mutta täytyy heti huomauttaa, ettei tällaisesta politologian kritiikistä loogisesti seuraa historian tarpeellisuus erityisenä tieteenä.

Entä erottaako tuo Hyvämäen mainitsema tapahtumakokonaisuusaspekti siten historian yhteiskuntatieteistä. Eivätkö yhteiskuntatieteet voi tutkia tapahtumakokonaisuuksia? Näihin kysymyksiin ei voi antaa kuin alustavan vastauksen, sillä Hyvämäki ei esityksessään tarkemmin spesifioinut, mitä hän tarkoittaa tapahtumakokonaisuudella. Yksi tapa lähestyä tätä ongelmaa on tarkastella niitä kriteereitä, joiden perusteella erotamme tutkimuskohteemme muiden ilmiöiden joukosta. Edellä jo viitattiin politiikka käsitteen määrittelyvaikeuksiin ja samanlaisia ongelmia tulee varmasti eteen pohdittaessa sellaisten käsitteiden kuin yhteiskunta ja kulttuuri merkitystä ja mietittäessä sosiologian, antropologian ja politologian suhteita. Niin tulkinnanvaraisia kuin erilaiset jaot näihin tieteesiin saattavat ollakin, niin olennaista yhteiskuntatieteissä on kuitenkin pyrkimys ilmoittaa tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja kriteerit mahdollisimman tarkasti, kun taas historioitsijat tuntuvat luottavan enemmän intuitioonsa. E. H. Carr ei olekaan turhaan todennut: »Study the historian before you begin to study the facts.»

Carrin kriittistä linjaa jatkaen voidaankin kysyä, onko olemassa mitään historiallisen tapahtumakokonaisuuden yleisiä kriteereitä vai vaihtelevatko nuo kriteerit mielivaltaisesti historioitsijasta toiseen siirryttäessä. Onko jonkin kylähistorioitsijan ja maailmanhistorioitsijan aikaan ja paikkaan sidotuilla tapahtumakokonaisuuksilla jotain sellaista salaperäistä yhteistä nimittäjää, mikä erottaisi heidän tutkimuksensa kohteena olevan tapahtumakokonaisuuden yhteiskuntatieteen tutkimuskohteesta?

Olipa tällaista yhteistä nimittäjää sitten olemassa tai ei, niin tapahtumakokonaisuuskäsitteen täsmentäminen muodostuu kussakin yksityistapauksessa aivan keskeiseksi ongelmaksi. »Historiallinen päättely» on näet Hyvämäen mukaan »kokonaispäättelyä, joka alati etsii ratkaisua suuremmalle joukolle tosiasioita. Se pyrkii käsittämään kohteena olevat ilmiöt tapahtumakokonaisuuden osina, joilla kullakin on tässä kokonaisuudessa oma tehtävänsä.» Mutta se tapa, millä me jonkin kokonaisuuden mielessämme hahmottelemme aivan ilmeisesti vaikuttaa siihen, miten yksityisen »tosiasian» ymmärrämme. Tälle huomiolle voitaisiin esittää vankat havaintopsykologiset ja tietoteoreettiset perustelut. Viitattakoon tässä kuitenkin vain viimeaikaiseen kotimaiseen keskusteluun (Yrjö Ahmavaara: Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia

+ erinäiset arvostelut tästä teoksesta, Knut Pipping: Systemteori och funktionsanalys). Historioitsijoiden olisikin ehkä syytä kiinnittää huomiota niihin ongelmiin, joita juuri erilaisten (tapahtuma)kokonaisuuksien ja niiden osien välisen suhteiden erittely tuo mukanaan. Saman tyyppisiin ongelmiin on politologiassakin vasta viime aikoina vakavasti ryhdytty kiinnittämään huomiota tutkittaessa poliittisen systeemin ja sen osien välisiä suhteita. Yhdistäväksi sillaksi historian ja politologian välille sopisi nähdäksemme juuri systeemi-teoriasta ja kybernetiikasta käyty keskustelu, jolla on selviä implikaatioita suomalaisen metodologiakeskustelun periferiatieteillekin.

Valtaako kommunismi Suomen?

FL Lauri Rossin esitelmä, ns. »Rossin mahdottomuusteoreema» kosketteli yhteiskuntatieteellisten ennustusten mahdottomuutta. Siten tämä esitys kritisoi vallalla olevaa näkemystä politologian tieteellisestä metodista, sillä onhan tieteessämme asetettu päämääräksi juuri politiikan selittäminen ja ennustaminen. Teoreemansa pohjaksi Rossi esitti kolme rajoittavaa ehtoa:

1) Ennustettava C valitsee rationaalisesti vaihtoehtojen A_i ja A_n välillä. Rationaalisuus tarkoittaa tässä sitä, että C noudattaa tiettyä päätösohjetta. Hän pyrkii maksimoimaan omien utiliteettiansa odotusarvoa. Edelleen oletetaan, että jokainen vaihtoehto voi fyysisesti realisoitua. 2) C on kontraprediktiivinen. Tämä tarkoittaa sitä, että C pyrkii jollain tavalla kumoamaan ennustaja B:n tekemiä ennusteita. 3) C tuntee B:n hallussa olevan informaation. Tämän jälkeen Rossi esitti lauseensa seuraavassa muodossa:

»B ei kykene ennustamaan yksilön C käyttäytymistä tai on loogisesti välttämätöntä, että kommunismi valtaa Suomen.»

Lauseen jälkimmäinen osa lienee tarkoitettu mielenkiintoa herättäväksi ärsykkeeksi. Osoitettuaan peliteoreettisen todistuksen avulla, että C:n ja B:n pelit poikkeustapauksia lukuun ottamatta päättyvät C:n voittoon, Rossi totesi fysikaalisen determinismin olevan mahdotonta yhteiskuntatieteissä. Tässä ei ole syytä puuttua »Rossin mahdottomuusteoreeman» tarkempiin perusteluihin — toivottavasti ne joskus nähdään *Politiikka*-lehdessä formalisoituinakin — vaan hahmotella yleisesti kontraprediktiivisyyden ongelmaa politologian kannalta.

Ensinnäkin täytyy todeta, että jonkin toiminnan täytyy ollakseen kontraprediktiivistä olla jollain tavoin tahdon alaista. Toiseksi on syytä kiinnittää huomiota myös aktoreihin. Rossin esitys liikkui yksilötasolla, tarkastellen yksilöä itsenäisenä päätöksentekoyksikkönä. Yhteiskuntatieteiden kannalta on kuitenkin mielenkiintoisempaa tarkastella yksilöä jonkin ryhmän jäsenenä. Kontekstuaalianalyysi onkin viime aikoina saanut yhä enemmän huomiota osakseen niin sosiologiassa kuin politologiassakin (Allardt, Heiskanen, Valkonen).

Ongelmamme liittyy myös keskusteluun metodologisesta individualismista vs. holismista. Rossi tuntuu olevan edellisen linjan kannalla, kun taas Yrjö Ahmavaaran kyberneettisiin näkemyksiin kuuluu mm. »sosiaalisen systeemin korkeanasteisen itseohjautuvuuden» tulkinta »kollektiivisen tahdon olemassaoloksi tämän systeemin piirissä». Kontraprediktiivisyys-keskustelussa pitääkin ottaa huomioon aktorien ja toisaalta kokonaisuuksien additiivisuuden luonne, jos haluaa päästä politologian kannalta relevantteihin tuloksiin.

Toinen huomautus Rossin teoreemaan on, että kontraprediktiivistä käyttäytymistä on rationaalisen ja täydellisen informaation perusteella tapahtuvan toiminnan ulkopuolellakin. Ja tuntuu siltä, että juuri tämän tyyppinen käyttäytyminen on politologisten ennusteiden kannalta keskeinen. Tai toisin sanoen: se ennusteiden luokka, johon Rossin teoreeman ehdot pätevät, ei ole politologiassa varmaankaan kovin suuri. Äänestyskäyttäytymistä ja muuta »massatoimintaa on vaikea tarkastella »mahdottomuusteoreeman» pohjalta. Jos sen sijaan kysymys on eri eliittien strategian ennustamisesta Rossin näkökohdilla on jo enemmän kantavuutta. Yleisenä huomiona voidaan ehkä sanoa, että todennäköisyys kontraprediktiiviseen käyttäytymiseen kasvaa kommunikaation nopeutuessa ja tieteellisten ennustusten tullessa entistä useammin julkisuuteen. Tällä ilmiöllä on mielenkiintoisia teoreettisia implikaatioita.

Professori Jansson viittasi valtio-opin neuvottelupäivillä siihen, kuinka Marxin teorit olivat eräässä mielessä itseään tuhoava ennustus ja saivat aikaan vastatoimenpiteitä, sosiaalipolitiikan yms. kehittymisen. Herääkin kysymys, olisimmeko kenties nyt (Janssonin ajattelurakennelmaa jatkaen) sosialismissa tai vieläpä kommunismissa, jos Marx olisi jättänyt ajatuksensa vain »pöytälaatikkorunoudeksi», eikä julkaissut niitä. Tuskinpa. Marxin teorioita on pikemminkin hedelmällistä tarkastella itseään toteuttavana ennustuksena, siis sellaisena teoriana, joka muuttuu Marxin omia sanoja käyttäen »materiaaliseksi voimaksi»: työnväenliikkeen synty yms. Tästä emme tosin voi päätellä (kuten monet tekevät), että Marxin teoria olisi tosi. Toisaalta emme Janssonin toteamuksesta voi tehdä sitäkään johtopäätöstä, että se olisi epätosi. Ilmeisesti tätä ongelmaa ei ole helppo traditionaalisiin politologisiin käsitteihin tarkastella. Eihän nykyinen politologian tieteellinen menetelmä (jonka implisiittisyydestä voidaan olla vakuuttuneita) edes tunne teorian ja käytännön välisten suhteiden tieteenfilosofisen problematiikan subtiilisuutta (Puhtaan Tieteen Ideaali).

Toivokaamme, että Rossin esitys kaikkine formalisointeineenkin, jotka johdattelivat valtio-oppineita harhaan ja aiheuttivat turhautuneita reaktioita, olisi alkuna näiden ongelmien laajemmalle ja syvällisemmälle tarkastelulle politologiassa. Kysymys ei ole pelkästään tieteenfilosofinen, vaan tuo mukanaan eettisiä ongelmia (vaaliennusteiden käyttö vaalipropagandana, tieteen tulosten salaaminen yms.), joihin on otettava kantaa.

Mitä uutta valtio-opissa?

Prof. Borg aloitti esityksensä valtio-opin uusista tutkimusalueista tieteemme hajanaisen tilan arvioinnilla. Hän ei pitänyt politologian jatkuvaa eriytymistä, jota hän karakterisoi astronomiasta tutulla laajenevan maailman teoriolla, suinkaan pelkästään negatiivisena ilmiönä, vaan katsoi tämän kehityksen tuovan mukanaan myös tämän tieteen yleisesti hyväksytyin »kiinteän» osan laajentumisen. Tällaisen näkemyksen perusteluksi hän esitti mm. menetelmien käytön yhdenmukaistumisen. Tähän Borgin huomioon voidaan esittää kaksi täsmennysvaatimusta. Ensinnäkin voidaan kysyä, missä määrin nimenomaan suomalainen valtio-oppi on viime aikoina todella eriytynyt. Toiseksi voidaan kysyä, onko tieteenfilosofisella tasolla löydettävissä jokin politologian »kiinteä osa» vaikkapa marxilaisten ja ei-marxilaisten teorioiden välille.

Epäilemättä valtio-oppimme on vuosien mittaan tullut yhä monipuolisemmaksi. Kotimaan politiikan lisäksi on huomiota kiinnitetty kehitysmaihin, YK:hon ja vertailevaan politiikan tutkimukseenkin. Maantieteellisen kiinnostuksen tasolla politologiamme on muuttunut »globaalisempaan» suuntaan. Samoin erityisesti hallinto-opin ja organisaatiotutkimuksen kehittymisen myötä on kuva Suomenkin poliittisen systeemin toiminnasta muuttumassa. Jos politiikan tutkimuksen kohteen suhteen onkin viime aikoina syntynyt melkoista variaatiota, niin teoreettisella ja menetelmällisellä tasolla kehitys on ollut hidasta ja vaivalloista. Edellisillä valtio-opin neuvottelupäivillä allekirjoittaneet kiinnittivät huomiota laudaturtöiden hämmästyttävän heikkoon tasoon mitä teorioihin ja menetelmiin tulee. Ainoastaan n. 1 % laudaturtöistä voitiin katsoa olleen teoreettis-metodologisia. Teorioiden ja analyysitekniikkojen analysointi antoi tulokseksi seuraavan synkeän ristiintaulukoinnin:

T = teoreettisuus, —T = ei teoreettisuus, A = analyysitekniikkaa käytetty, —A = analyysitekniikkaa ei käytetty.

	A	—A	
T	18	30	48
—T	23	380	404
	41	410	451

(Ks. Poliitikka 1—2/1969)

Kuten taulukoinnista huomaamme, ei laudaturtöissä menetelmien (tällaisiksi laskettiin jopa prosenttilukujen laskeminen) käyttö ole kovin yleistä. Lisen-siaattitöistä ei vastaavia huomioita ole tehty, mutta on perusteltua syytä uskoa, ettei tilanne niiden kohdalla ole ratkaisevasti parempi. VTL Jaakko Kalelan lisen-siaattiseminaarilaisten haastattelun perusteella (ei siis valmiiden tutkimusten perusteella tehtyjä havaintoja) tehdyn selvityksen mukaan n. 13 %

oli kiinnostunut teorianmuodostuksesta. Luku ei ole kehuttava! Harvojen tohtoritasoisten tutkimusten »luonteenpiirteet» eivät sanottavasti muuta kuvaa suomalaisesta valtio-opista. Jos tältä pohjalta arvioimme Borgin huomiota »laajenevasta politiologiasta», niin kommunikaatiovaikeuksia suomalaisessa valtio-opissa esiintyy lähinnä yhteisen käsitteistön puutteesta sekä teoreettisesta kehittymättömyydestä. Meillä ei vielä voida puhua eriytymisestä siinä mielessä, kuin esim. USA:ssa, missä on syntynyt useita toistensa kanssa kilpailevia teoreettisia koulukuntia.

Viime aikoina keskustelu yhteiskuntatieteen juuriongelmissa on selvästi vireytynyt. Borgin näkemyksien vastaista kantaa edustaa mm. Yrjö Ahmavaara teoksessaan »Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia», jossa hän vertaa yhteiskuntaa monisärmäiseen kristalliin ja toteaa sitten: »Amerikkalaisvaikutteinen yhteiskuntatiede pyrkii yksinkertaistamaan yhteiskuntatieteen metodisen problematiikan siten, että se katsoo yhteiskuntatieteen kehityksen edellyttävän vain käsitteellistä eksaktoitumista. Tätä vastaisi vertauksessa pikkupöytähiominen tarkoiksi heijastimiksi. Mutta yhä kuitenkin heijastaa kukin pikkupöytähiomista kristallista vain sen kuvan, jonka sen oma asema isossa kristallissa määrää.» Ahmavaarakaan ei sentään ole heittänyt kaikkea toivoaan universaalisen yhteiskuntatieteen mahdollisuuksista todetessaan, että »yhteiskuntatieteen ei pitäisi luopua ainakin yrittämästä kohti suurempaa universaalisuutta». Empiirisen tutkimuksen eriytymisestä ja laajentumisesta ei suinkaan siis tarvitse loogisesti seurata metodologisten vastakohtaisuuksien häviämistä.

Quo vadis neuvottelupäivät

Valtio-opin ensimmäisillä neuvottelupäivillä käsiteltiin suunnittelua ja suunnittelun suunnittelua. Näitä käsitteitä olisi todella syytä soveltaa myös itse neuvottelupäiviin: suunnitella niiden suunnittelua.

Valtio-opin neuvottelupäivillä tuntuu olevan monia erilaisia funktioita: tieteellinen merkitys (esitelmät, alustukset, keskustelu), instrumentaalinen kommunikaatiomerkitys (eri laitosten ja yksityisten tutkijain kommunikaatio), Ekspressiivinen sosiaalinen merkitys (tutustuminen, esiintyminen, yms.) ja »ulkoinen» merkitys (PR-toiminta tms.). Suunniteltaessa seuraavia neuvottelupäiviä onkin kiinnitettävä huomiota juuri näihin funktioihin.

Tieteellisten kokousten merkitys tieteen kehityksessä on viime aikoina — ainakin yhteiskuntatieteissä — noussut. Näissä kokouksissa esitellään yleensä kunkin tieteenalan viimeisimmät tulokset ja keskustellaan uusista tutkimusaloista. Valmistellut esitelmät ovat todella merkittäviä ja niiden tekemisessä on nähty vaivaa. Tätä taustaa vasten valtio-opin neuvottelupäivien tieteellinen

merkitys on minimaalinen ja suomalaisen valtio-opin kehityksessäkin se on vain jonkinlainen sivutapahtuma, johon osallistutaan, jos ei ole muita kiireitä. Seuraavilla valtio-opin neuvottelupäivillä voitaisiinkin ehkä jo paneutua spesifisempiin ongelmiin entistä syvällisemmin eikä ryhtyä luennoimaan peruskurssityyliin. Tämä tietenkin edellyttää, että tiedostetaan valtio-opin neuvottelupäivien mahdollisuus toimia tieteellisenä »katalysaattorina». Lisäksi tarvitaan eräitä organisatorisia uudistuksia ja teknisiä parannuksia.

Ensinnäkin neuvottelupäivät voisivat jakautua erilaisiin työryhmiin tutkimusaiheen tai -menetelmien perusteella. Tämän lisäksi voitaisiin pitää sopivaksi katsottu määrä yleisluontoisia esitelmiä ja yleiskeskusteluja. Työryhmien ei pitäisi olla mitään »ad hoc» komiteoita, vaan jo etukäteen tiettyjen ongelmien tutkimukseen suuntautuneita. Jokaiselle valtio-oppineelle pitäisi kuitenkin ikään, sukupuoleen tai yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta taata yhtäläinen oikeus osallistua näiden ryhmien toimintaan. Täten pitäisi opiskelijoillekin suoda oikeus esittää tutkimusongelmiaan neuvottelupäivillä. Organisaatiokysymyksissä olisi syytä ottaa oppia vaikkapa APSA:n ja IPSA:n kokousten organisoinnista ja tutkia tieteen yhteisön ongelmia tieteellisen kommunikaation kannalta.

Molemmilla aikaisemmillä neuvottelupäivillä on esiintynyt eräitä teknisiä puutteellisuksia, jotka kuitenkin varsin vähäisin kustannuksin ja vähällä vaivalla voidaan poistaa. Erityisesti on syytä mainita esitelmien monistaminen ja valmisteltujen puheenvuorojen jakaminen. Täten voitaisiin vähentää väärinkäsitysten vaaraa ja estää keskustelun luisuminen pois aiheesta. Esitelmiä voitaisiin tällöin käyttää halvoin kustannuksin myös opetuksen ja tutkimuksen välineinä yliopistossa.

Ensimmäisten neuvottelupäivien tuloksena nimitettiin eri yliopistojen valtio-opin laitosten koordinoimista varten yksi henkilö. Tätä voidaan pitää osoituksena siitä, että ainakin jossain määrin tunnettiin tarvetta parantaa kommunikaatiota eri laitosten ja tutkijoiden välillä. Tuntuu kuitenkin siltä, että tämä ei ole vielä riittävä toimenpide. Eri yliopistoissa tapahtuva tutkimustoiminta on edelleen hajanaista ja suunnitelmatonta. Helsingissä ei tiedetä, mitä Tampereella ja Turussa tapahtuu ja päinvastoin. Neuvottelupäivillä voitaisiin esittää lyhyitä selostuksia kunkin yliopiston toiminnasta, merkittävimmistä tutkimuksista, suunnitelluista projekteista ja tutkimuksista jne. Täten voitaisiin nykyistä tehokkaammin estää kaikenlainen »aivoenergian» haaskaus, päällekkäistutkimus yms. Tämä tarjoaisi lisäksi mahdollisuuden saattaa samanlaisista ongelmista kiinnostuneet tutkijat yhteen.

Instrumentaalisen kommunikaation varjoon ei ole syytä jättää myöskään neuvottelupäivien ekspressiivisiä funktioita. Ravintolajärjestelyihin ja pullakahvikeskusteluihin tässä ei ole syytä puuttua. Samoin erilaiset kokousrituaa-

lit puheenjohtajan läsnäolotoivotuksineen voivat jäädä omaan arvoonsa. Mielenkiintoista sen sijaan olisi tarkastella neuvottelupäiviä poikkeuksellisen sosiaalisena tilanteena ja tutkia eri henkilöiden rooleja ja suhteita siinä. Ehkä olisi syytä palkata joku tieteen sosiologi tai psykologi tutkimaan neuvottelupäivillä jaettuja sosiaalisia palkintoja ja rangaistuksia. Sosiaalisen paineen ja ristiriitojen vähentämiseen tähtäävän toiminnan suunnittelu jätettäkään kuitenkin seuraavia neuvottelupäiviä suunnittelevien henkilöiden harteille.

Jo ensimmäisillä valtio-opin neuvottelupäivillä esitettiin ajatus television ja muun mainonnan tarpeellisuudesta valtio-opin tunnetuksi tekemisessä. Mainonnan perimmäiseksi tarkoitukseksi lienee kaavailtu valtio-opin tieteellisen merkityksen korostamista ja toisaalta valtio-oppineiden työmarkkinoiden parantamista. Ennen kuin ryhdymme todella suurisuuntaisiin markkinointitoimenpiteisiin olisi kuitenkin syytä vastata seuraavaan kysymykseen: kuka myy valtio-oppia kenelle, miksi, missä, milloin ja millä vaikutuksella.

Näitä kysymyksiä ei toistaiseksi ole vakavasti mietitty, vaikka ollaankin oltu liikuttavan yksimielisiä valtio-opin ja sen mainostuksen tarpeellisuudesta. Täsmennyksen vuoksi täytyy kuitenkin tehdä vielä ainakin seuraavat lisäkysymykset: onko valtio-oppi tarpeellinen

- a) vain valtio-oppineille,
- b) tämän lisäksi valtio-oppineiksi aikoville,
- c) valtion asioiden hoidossa (Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan syntyä perusteltiin aikoinaan hallintovirkamiesten koulutuksen tarpeellisuudella),
- d) jollekin kansanryhmälle, eliitille, luokalle, tms.
- e) Suomen kansalle.

Vaikka pidämmekin tarpeellisena tiettyä yleistä tietämystä, mitä valtio-oppi on (yleinen harhaluulo »kansan» keskuudessa on, että valtio-opissa valmistetaan poliitikoiksi, mikä ei suinkaan ole täysin väärä luulo), niin on syytä pitää mielessä seuraavat Bertold *Brechtin* sanat runossa HOLLYWOOD

»Ansaitakseni leipäni menen joka aamu
valheiden markkinoille.
Toivorikkaana
minä asetun myyjien riviin.»